

2011

Lesbrief i.v.m. de expositie:
“Bouwen in Vaassen”

Bouwen in Vaassen door de jaren heen.

De Geschiedenis

Om zichzelf tegen weersinvloeden te beschermen bouwden de mensen vroeger onderkomens: een dak tegen de regen, of sneeuw, of tegen de zon, wanden als beschutting tegen de wind en om warmte binnen te kunnen houden. Allerlei materialen die men in het veld vond werden gebruikt: bomen, bladeren, riet etc. De meest eenvoudige manier was gewoon een gat in de grond te graven en daar een bedekking op te maken. Plaggenhutten kwamen nog niet zo heel lang geleden, tot in de eerste helft van de 20^e eeuw, zelfs in onze omgeving nog voor.

Steeds probeerde men de woonomstandigheden te verbeteren. Met een zaag konden bomen tot planken worden gemaakt. Met leem kon men kieren dichtsmen en van klei leerde men stenen bakken. Van ijzer dat men in de grond vond, ook hier in Vaassen, lukte het spijkers en gereedschappen te maken.

De meeste mensen waren landbouwers of veehouders en deden het bouwen er bij. Als ze tijd, en geld, hadden of als het echt nodig was omdat het oude kapot ging. Maar niet iedereen deed altijd hetzelfde. De een kon beter met hout omgaan, de ander beter met stenen, nog weer een ander had meer inzicht in wat goed en sterk, of mooi, of praktisch, was. Er kwam specialisatie en ook samenwerking. Men liet andere mensen, die het iets beter konden, doen waar men zelf niet zo goed in was. Soms werd de vraag naar die specialisten zo groot dat ze er dagwerk aan kregen. En zelfs dan nog tijd te kort kwamen. Dan vroegen ze anderen om hulp. Maar die moesten ze dan wel eerst het vak gaan leren. Eigen ervaringen dus doorgeven om anderen ook vakman te laten worden.

Kleine (bouw-) bedrijfjes

Zo ontstonden kleine, gespecialiseerde, bedrijfjes: een timmerwerkplaats, een metselbedrijf, een schildersbedrijf etc. Alleen konden die natuurlijk niet een heel gebouw neerzetten. Maar samen konden ze dat wel. Zo kwamen er veel samenwerkingsverbanden tot stand. Sommige voor langere termijnen, anderen per project. En alles wat ze niet zelf konden werd dan weer ingekocht van anderen die dat wel konden. Zo werden stenen gekocht van steenfabrieken, die hier vroeger ook waren, in het kleigebied van de IJssel bij voorbeeld. Ook in Terwolde was er een steenfabriek "De Scherpenhof". Dat is nu de gelijknamige camping. Die stenen werden dan vervoerd door iemand die een paard en wagen had. Zo werd ook het benodigde ijzerwerk, bijvoorbeeld voor hang- en sluitwerk, speciaal gemaakt door een smid. En als er een groter, of special gebouw nodig was moest er iemand zijn die verstand had van materialen en kon uitrekenen wat sterk genoeg was en wat niet. En die dan ook kon uittekenen wat de bouwers maken moesten en hoe ze dat het beste konden doen. Zo ontstond de tekenaarconstructeur. Als het gebouw extra mooi moest worden, of ongebruikelijke vormen of eigenschappen gewenst waren, vroeg men dat aan een architect. Bij het bouwen werden zo dus veel verschillende mensen betrokken. Allemaal anders, maar allemaal wel vakmensen. Elk op hun eigen vakgebied. Als dan een nieuw gebouw klaar was werd dat gevierd. De vlag ging op het dak en de mensen die het gemaakt hadden kregen het zogenaamde "pannenbier". Soms was een opdrachtgever kreterig. Dan was er geen bier. Dan hezen de mannen een dode boom in de vlaggenmast om te laten zien dat ze uitgedroogd waren, dorst hadden dus.

Tot ongeveer 1950, dus nog maar 60 jaar geleden, werd zo ook in Vaassen voor de huizenbouw gewerkt. Kleinere projecten: enkele huizen, winkels, kleinere bedrijfspanden. Alle vakkennis kwam voor zulke zaken uit de eigen gemeenschap. Er werd nauwelijks ingekocht van "buiten". Men hielp elkaar, binnen de eigen gemeenschap.

Grotere bouwbedrijven

Inmiddels waren al wel enkele van die bedrijfjes grotere bedrijven geworden. Ze gingen over van vader op zoon. Ze leerden bij, durfden te investeren en risico's te nemen. Ze beschaamden het vertrouwen van hun opdrachtgevers niet. Ze kregen ook veel werk aan grotere projecten, vooral voor gebouwen van industriële bedrijven zich in Vaassen vestigden. Daarvoor waren ook weer speciale kennis, en vakmanschap, en materialen nodig die in Vaassen niet altijd voorhanden was. Die werd dan wel van "buiten" ingekocht. Maar ook voor de nieuwe woonwijken, die na de oorlog gebouwd werden, waren grotere bedrijven nodig. Met meer mensen, met meer gespecialiseerde kennis, ook van wetten en voorschriften.

De bedrijven moesten zich dus aanpassen aan de nieuwe omstandigheden. Meerdere bedrijven uit Vaassen deden dat. Ze bouwen nog steeds in Vaassen, maar nu ook daarbuiten.

Vakbekwaam personeel

De eerste "bouwers" leerden zichzelf het vak. Ze hadden er ook gevoel voor en kregen ervaring die ze voor volgende projecten weer konden gebruiken. Hulpen, die ze later als betaald personeel zouden aanstellen, werden door hen zelf opgeleid. In de praktijk dus. Soms een harde leerschool, maar meestal ook wel een erg degelijke. Die hulpen, later "knechts", verdienden, in elk geval in het begin, niet veel maar leerden wel een vak. En goed !!

Later kregen de nieuwe, jonge, werkkrachten hun opleidingen op een z.g., "vakschool", soms maar een enkele dag in de week. Deeltijd opleiding dus. Nog later werd dat de ambachtschool, en nog later het LBO, of MBO. De leerlingen van nu krijgen inmiddels een ander soort onderwijs. Niet alleen meer het timmeren of metselen, maar ook inzicht in hoe een gebouw in elkaar zit, hoe je daar veilig in kunt wonen of werken, en bv. ook hoe je industrieel, op grote schaal dus, bouwt. Maar één ding is hetzelfde gebleven: een vakman is alleen een goed vakman als hij het vak echt goed beheerst. Vakkennis en praktijkervaring, samen, is dus nog steeds uiterst belangrijk om in een bouwbedrijf, groot of klein, waardevol te kunnen zijn. En dus ook goed te kunnen verdienen.

Grotere bouwwerken in Vaassen

In Vaassen is in de afgelopen 100 jaar veel, groot, goed en mooi gebouwd. Niet alleen door grotere bouwbedrijven. Er zijn ook nog voorbeelden van prachtige gebouwen van voor de oorlog, gemaakt door kleinere bedrijven. Prachtige stukken bouwwerk. Kijk maar eens naar de nog overgebleven grotere huizen aan de Dorpsstraat. Ook al zijn de benedenverdiepingen nu vaak verbouwd tot winkels, daarboven zie je nog oud vakwerk. Het staat er altijd nog en ziet er ook nog goed en mooi uit. Gemaakt met de "blote handen" van vakmensen met een goede wil en gevoel voor wat goed bouwen was. Want zonder uitzondering was dat allemaal handwerk. Industriële bouw bestond toen nog niet.

Villa Eekmans, nu ABN-Amro bank

De tentoonstelling

De tentoonstelling laat zien met welk materiaal en gereedschappen de kleinere bedrijven, waarvan sommige nu grote Vaassense bedrijven zijn, vroeger werkten. Ze hebben voor een groot gedeelte oude materialen en gereedschappen die ze nog hebben, daarvoor afgestaan. En je ziet op foto's voorbeelden van wat ze maakten, en nog maken. En de tekeningen die ze daarvoor gebruikten. Gelukkig zijn er nog unieke stukken gereedschap overgebleven die aantonen met hoeveel liefde voor het vak en vakmanschap er gewerkt werd.

Op de ronde tafel ligt prachtig smeedwerk, elk stuk speciaal gemaakt voor een bepaald doel.

Diverse typen steen, en dakpannen, die werden gebruikt, vaak één voor één met de hand gemaakt.

Het timmermansgereedschap. Naast diverse soorten hamers, zagen etc. vind je een prachtige collectie beitels, boren, en schaven. Met de schaven kon niet alleen het hout glad gemaakt kon worden, maar door de vakman ook gevormd worden in allerlei vormen, profielen. Om hout beter en sterker aan elkaar te kunnen aansluiten met de z.g. messing en groefverbinding. Met de profielschaafjes om hout een mooiere, of meer praktische, vorm te geven. Of de verschillende soorten en vormen van beitels en boren waarmee hout precies in de gewenste vorm kon worden gebracht en precieze gaten in hout kunnen worden aangebracht. Er is zelfs een boor te zien waarmee vierkante gaten kunnen worden gemaakt.

Er staat ook een oude echte timmermanswerkbank waarop, heel knap, werkstukken konden worden vastgezet als ze werden bewerkt.

Een timmerman had vroeger een eigen timmermanskist waarin hij zijn gereedschap, vaak zijn persoonlijk eigendom, bewaarde. Hij was er zuinig op. En een timmermansbak, waarin hij het gereedschap dat hij voor een bepaald werk nodig had verzamelde en bij elkaar hield. Hij liet het nooit slingeren. En omdat elke timmerman zo zijn eigen gereedschappen had hoefde hij niet van, en aan, anderen te lenen. En kon hij dus ook niet gemakkelijk iets kwijtraken.

Veel van het werk waarvoor vroeger die gereedschappen nodig waren, worden nu machinaal gemaakt. Dat is veel goedkoper en men kan grote aantallen werkstukken precies gelijk maken. Maar toch: Voor het restauratie werk, of het nu oude gebouwen zijn of bv. meubelen, kunnen die moderne machines vaak niets toevoegen. Dan komt het oude handgereedschap weer van pas. Maar zonder de vakman die daarmee om kan gaan wordt het gewenste resultaat ook niet bereikt. Noodzakelijk is dus de combinatie: vakman, of vakvrouw, met een goed stuk gereedschap, en vooral liefde voor het vakwerk. Dan komt iets moois tot stand! Die mensen, en combinaties mens–gereedschap, zijn er nog. Kijk maar eens naar de prachtige restauraties zoals nog onlangs uitgevoerd aan de kerk, vlak bij het museum, in het centrum van Vaassen. En aan kasteel de Cannenburgh. Ook daarvan zijn foto's op de tentoonstelling. Maar je kunt het ook in het echt gaan bekijken; het is maar een paar minuten lopen.

De dorpskerk in de steigers.

Kasteel de Cannenburgh

MUSEUM VAASSEN HISTORIE

Adres: Dorpsstraat 73, 8171 BM, Vaassen

Website: www.vaassenhistorie.nl

E-mail: info@vaassenhistorie.nl

OPENINGSTIJDEN:

- Donderdag: 14.00 – 17.00 uur
- Vrijdag: 14.00 – 17.00 uur
- Zaterdag: 11.00 – 16.00 uur

Voor groepen is het museum, op afspraak, ook buiten deze tijden te bezoeken.